

Література

1. Єльнікова Г. В. Основи адаптивного управління (тексти лекцій). - Х.: Видав, гр. «Основа», 2004. - 128 с.
2. Козак Л., Копанська О. Рейтингове оцінювання діяльності шкіл // Директор школи. Україна. - 2006. - № 1. – С. 60-68.
3. Концепція державної програми розвитку освіти на 2006-2010 роки // Освіта і управління. - 2006. - Т. 9. - № 3-4. – С. 19-23.
4. Теорія і практика атестаційної експертизи в закладах освіти (частина IV). - 2-е вид., доп. і перероб. - Тернопіль: Видавництво Астон, 2006. - 314 с.
5. Севрук А. И., Юнина Е. А. Мониторинг качества преподавания в школе: Учебное пособие. - М.: Педагогическое общество России, 2003. - 144 с.
6. Управління якістю освіти / Войтенко В. І., Лавренюк А. О., Малинич Л. М, Мельник В. В., Гуменюк В. В. За загальною редакцією Лавренюка А. О. - Хмельницький: ХОШПО; Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. - 184 с.

Коваленко Л. В.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

У статті розглядається питання використання інтерактивних навчальних технологій у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Визначено суть, актуальність, ефективність та особливості застосування інтерактивного навчання у процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

In the article examines the question of the utilization interactive teaching technologies at the system postgraduate pedagogics. In the article are considered actuality, effect and peculiarities of the interactive learning at the process of postgradradute pedagogics.

З позицій модернізації української освіти потреби держави і суспільства визначаються завданнями, які покликані реалізувати перетворення, що відбуваються на даному етапі:

- розширення доступності освіти;
- підвищення якості освіти;
- підвищення ефективності освіти.

Модернізація всіх типів освіти потребує змін і в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, оскільки саме вона створює кадрове забезпечення перетворень у галузі освіти.

Стратегічними завданнями реформування післядипломної педагогічної освіти є запровадження гнучкої системи перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з нових напрямів розвитку науки, передових технологій, методів навчання й управління. Це передбачає методологічну переорієнтацію освітнього процесу з ін формаційної форми на професійно-особистісний розвиток різних категорій педагогічних кадрів на основі реалізації принципів гуманізації, диференціації та індивідуалізації післядипломної освіти.

Сучасна педагогіка відмовляється від твердого «авторитарного керування», де слухач курсів є «об'єктом» навчальних впливів, і переходить до системи організації підтримки і стимулювання самостійної пізнавальної діяльності об'єкта навчання, створення умов для творчості, до навчання творчістю, до педагогіки співробітництва [1, с. 4]. Адже саме педагогіка співробітництва найбільше відповідає принципам гуманізації та демократизації освіти, забезпечує партнерську діяльність учителів під час

проходження курсової підготовки, спрямовану на розв'язання системи суспільних та особистих навчальних і життєвих проблем. При такому підході педагоги стають співавторами занять, основна ж стратегія полягає у виявленні індивідуальних здібностей і нахилів учителів та створенні сприятливих умов для їх подальшого творчого розвитку та професійного зростання.

Розв'язання вказаних вище завдань у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів досягається підготовкою методичних служб інститутів післядипломної педагогічної освіти (ІППО) до діяльності в нових соціально-економічних умовах, розробкою нових модульних навчальних програм підвищення кваліфікації різного призначення і рівня, методичним супроводом впровадження в освітню діяльність ІППО нових форм, методів навчання, зокрема інтерактивних технологій.

Інтерактивне навчання (англ. «inter» - взаємний та «akt» - діяти) передбачає організацію та розвиток діалогового спілкування, що призводить до взаєморозуміння, взаємодії, до спільного вирішення загальних, але значимих для кожного учасника навчального процесу завдань. Інтеракція виключає домінування однієї думки над іншою. У вітчизняній дидактиці виокремлюються форми інтерактивного навчання - «велике коло», «акваріум», «дебати», «мозковий штурм», «метод проектів», «ділова гра» тощо (за О. Пометун) [2, с. 20-26].

У сучасній педагогічній практиці відбувається активне застосування інтерактивних технологій у ЗНЗ, особливо в ліцеях, гімназіях, навчально-виховних комплексах та об'єднаннях, приватних школах, що робить їх конкурентноспроможними на ринку освітніх послуг. Це потребує детальнішого дослідження використання інтерактивних технологій у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Дослідження, проведені Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) ще у 1980-х роках показують, що інтерактивне навчання дозволяє різко збільшити відсоток засвоєння матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість людини, а й на його почуття, волю (дію, практику). Результати цих досліджень отримали назву «Піраміда навчання». Вона містить такі складові:

- лекція -5% засвоєння;
- читання -10% засвоєння;
- відео/аудіо матеріали - 20% засвоєння;
- демонстрація - 30 % засвоєння;
- дискусійні групи - 50% засвоєння;
- практика через дію - 75% засвоєння;
- навчання інших / застосування отриманих знань - 90% засвоєння.

З даних піраміди видно, що найменших результатів можна досягти за умов пасивного навчання, а найбільших - інтерактивного. Це, звичайно, середньостатистичні цифри, і в конкретних випадках результати можуть бути дещо іншими, але в середньому таку закономірність може простежити кожен педагог.

Ці дані цілком підтверджуються дослідженнями сучасних російських психологів. За їхніми оцінками, людина може, читаючи очима, запам'ятати 10% інформації, слухаючи - 26%, розглядаючи - 30%, слухаючи і розглядаючи - 50%, обговорюючи - 70%, особистий досвід - 80%, спільна діяльність з обговоренням - 90%, навчання інших - 95%. Щоб зрозуміти, чим зумовлені такі результати, слід пригадати, як працює людський мозок. На відміну від роботи відеоманітофона чи плеєра мозок не просто сприймає інформацію, а й аналізує її, обробляє.

На питання «коли дорослі вчаться краще?» психологи відповідають:

- дорослі вчаться краще, коли вони самі цього хочуть, відчувають у цьому потребу і відповідальність за процес навчання;
- дорослих найкраще можна навчити через діяльність у неформальній атмосфері, шляхом розв'язання реальних проблем, які їх стосуються;

- дорослі прагнуть партнерських стосунків, люблять ділитися своїм власним досвідом, тому вчатьсся краще, коли матеріал пов'язаний з їх досвідом і віддають перевагу активним, практично орієнтованим заняттям, що демонструють, яким саме чином можна досягти певної мети.

У результаті спостережень за організацією навчання на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників із використанням різних моделей навчання: активної, пасивної (за Я. Голантом) та інтерактивної (за О. Пометун, Л. Пироженко) можна зробити наступні висновки:

- слухачі запам'ятовують 80% матеріалу, який опрацьовували та висловлювали самостійно та 90 % усіх видів навчальної діяльності, в яких були задіяні (інтерактивні вправи);

- поліпшується не тільки запам'ятовування матеріалу, але й його ідентифікація, використання у повсякденному житті;

- робота в малих групах сприяє розвитку таких особистісних якостей як комунікабельність, співробітництво, уміння відстоювати свою точку зору, йти на компроміси.

Результати опитування, проведеного серед слухачів курсів підвищення кваліфікації при Вінницькому обласному інституті підвищення кваліфікації педагогічних працівників (у опитуванні взяло участь 385 осіб), показують, що учителі потребують саме пошуку шляхів практичного вирішення навчальних завдань, які стоять перед сучасною школою, що само по собі передбачає активну участь вчителя у курсовій підготовці, оскільки на питання «Які знання вам необхідні в першу чергу?» більшість слухачів курсів (98 %) відповіло: «Практичного вирішення навчальних завдань».

Узагальнені спостереження з використанням моделей пасивного, активного та інтерактивного навчання під час курсової підготовки можна викласти у вигляді таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз моделей пасивного, активного та інтерактивного навчання слухачів під час курсової підготовки

Роль слухача курсів	Роль викладача	Методи, які застосовуються	Обсяг засвоєного матеріалу	Очікувані результати
Пасивний (репродуктивний) тип				
Об'єкт навчання	Організатор і керівник процесу навчання	Лекція-монолог, читання, роз'яснення, демонстрація, відтворення	Незначний	Оволодіння (запам'ятовування для відтворення) певною сумою знань
Активне навчання				
Суб'єкт навчання	Організатор і керівник процесу навчання	Самостійна робота, проблемні, творчі завдання, діалог з викладачем	Незначний	Оволодіння (запам'ятовування для використання) певною сумою знань

Інтерактивне навчання				
Суб'єкт навчання	Організатор процесу навчання, лідер групи	Моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем, пошук оптимальних рішень	Значний	Оволодіння певною сумою знань, розвиток загальнолюдських цінностей, удосконалення умінь, навичок, створення атмосфери співпраці, співтворчості, взаєморозвитку

Отже, враховуючи наведені вище результати опитування та психолого-педагогічних досліджень, можна зробити висновок, що інтерактивне навчання, як жодне інше, дає можливість досягти високої результативності у підготовці педагогічних кадрів, зважаючи на їх професійний рівень та психологічні особливості.

Практика роботи доводить, що існує така проблема курсової підготовки вчителів, як недооцінка, а частіше ігнорування активної ролі вчителя під час розробки та участі у навчальних заходах. В результаті пасивного заглиблення слухачів курсів у процес засвоєння вже здобутих знань, виявляється нездатність учителів до практичного вирішення проблем шкільного життя, які викликані інноваційною діяльністю ЗНЗ і потребують не теорії, а активної та інтерактивної діяльності.

Під час організації курсів для педагогічних працівників слід враховувати і факт виникнення труднощів у педагогічній роботі через те, що учителю важко уявити себе в ролі учня, оскільки сама позиція педагога передбачає стереотип наставництва, категоричність, яка засвоюється так міцно, що позбавитися її більшість учителів самостійно не може.

Очевидно, що методисти, викладачі ІППО на сучасному етапі модернізації освіти займають чільне місце у процесі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і сприймаються слухачами як реальна допомога в удосконаленні їх викладацької діяльності, як ключ до їх подальшого професійного росту і успіху.

Важливо відзначити, що кожна людина має свій стиль роботи. У системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, як і в ЗНЗ, є педагоги, які досконало знають свій предмет, уміють його пояснити, вільно оперують термінами, декламують напам'ять, вони, як експерти, тільки передають інформацію. Їх цікаво слухати, але вони не працюють на творчий розвиток особистості учителя. Це педагоги-експерти.

Є педагоги, які використовують блискучі ефекти, яскраві вправи, їх також цікаво слухати, приємно спостерігати за їхньою роботою, але такий педагог демонструє свої знання та вміння, працює на себе, а не на розвиток слухача курсів. Це педагоги-зірки.

А є педагоги, які не тільки вміють передати нові знання й навички слухачам курсів, а й допомагають їм самостійно зробити висновки та узагальнення, спираючись на їхній досвід. Це педагоги-фасилітатори.

Інтерактивні методи навчання дають можливість викладачеві ІППО поєднати в собі риси й експерта, й зірки, й фасилітатора, досягаючи при цьому високих результатів роботи. Їх можна з успіхом використовувати і в цілком традиційному навчальному процесі - у ході лекцій і семінарських занять, зокрема й з теоретичних дисциплін.

Провідною у системі ППО повинна стати евристична освітня діяльність, яка включає не тільки творчу, але й метатворчу, тобто методичну і когнітивну діяльність слухачів, які стоять за творчістю і забезпечують її реалізацію. При евристичній освітній діяльності слухач бере участь у конструюванні всіх елементів своєї освіти: змісту, цілей, оптимальних форм і методів, індивідуальної освітньої траєкторії [3, с. 5].

В ході діалогового навчання слухачі курсів вчать критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь в дискусіях, спілкуватися з іншими людьми. Для цього на практичних заняттях організовується індивідуальна, парна і групова робота, застосовуються дослідницькі проекти, рольові ігри, ведеться робота з документами й різними джерелами інформації, використовуються елементи творчої роботи.

До групових форм навчання відносимо роботу в групах, аналіз конкретних ситуацій, «мозковий штурм», виконання і захист проектів, вільну дискусію. Ці форми роботи - інтерактивні за суттю, оскільки складаються із обміну інформацією, в результаті чого продукується нова навчальна інформація, а саме:

- дискусія, пов'язана з педагогічною проблематикою, зазвичай активізує початок курсової підготовки слухачів. Але упорядкований і цілеспрямований обмін думками можливий тільки в умовах підготовленої аудиторії за провідної діяльності викладача;

- робота в малих групах дозволяє налаштувати кожного слухача на контакт, анулювати стресову ситуацію з приводу оцінок і обмежень, визначення рівня знань, що дуже важливо для категорії дорослих учнів; акцент робиться на раціональній і емоційно-образній формі сприйняття педагогічної інформації. Робота в малій групі ефективна при вирішенні практичного завдання в процесі вивчення і закріплення нової теми;

- метод проектів - це такий спосіб навчання, коли слухач самостійно формулює навчальну проблему, здійснює комплекс заходів щодо її вирішення і виносить свій проект на захист. Досвід проведення проектного методу серед слухачів курсів показує, що учителі, виконуючи завдання, використовують свої знання, навички, досвід і оновлюють свою професійну компетентність;

- «мозковий штурм» має широке поширення в практиці психолого-педагогічних тренінгів, але в процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників це часто інструмент пошукового методу, коли потрібно скласти рейтинг за визначеними критеріями, обґрунтувати висновки і їх наслідки. «Мозковий штурм» доцільно проводити на етапах розгляду проблемних питань викладання конкретної теми шкільного курсу з певного предмета;

- аналіз конкретних ситуацій - популярна технологія навчання в умовах роботи творчих груп учителів, оскільки для осмислення і розбору життєвих ситуацій, розробки шляхів виходу із проблеми, що виникла, потрібно часу більше, ніж тривають курси.

Інший вид форм інтерактивного навчання - фронтальні методи. Слід зазначити, що вони більш поширені, ніж групові. За результатами опитування учителів, які проходили курсову підготовку, 78% навчального часу вони відводять саме фронтальним методам. Умовний їх розподіл на ігри, тренінги, інформаційні технології ще більше підкреслює характер інтерактиву, який і робить їх найбільш вживаними в процесі викладання. Фронтальні методи дозволяють викладачеві збільшити інформаційну наповненість занять за рахунок організації синхронних дій викладача і слухача для досягнення поставлених навчальних завдань в умовах невеликої кількості навчальних годин.

Відмітимо, що в курсовій підготовці вчителів використовуються рольові, імітаційні, ситуативні, організаційні, моделюючі ділові навчальні ігри і тренінги. Технологічні схеми проведення цих методів практично аналогічні, є лише єдина різниця між грою і тренінгом — наявність переможця. Вибір гри чи тренінгу під час проведення заняття визначається метою самого заняття і особливостями того чи іншого методу. Як

правило, тренінги більше сприяють досягненню навчальної мети, ніж ігри, оскільки мають змістовий і часовий регламент, тоді як ігри мають суперечливий характер через прагнення гравців здобути перемогу, а не засвоїти навички або розібратися у ситуації. Це протиріччя усувається на заняттях з викладачами, які в процесі розігрування запропонованої ситуації прагнуть побачити її нові можливості, спрямувати хід гри на новий зміст. Хоча елемент змагання присутній і дає можливість слухачам курсів на деякий час забути про те, що вони уже не діти.

Зазвичай, інтерактивні технології навчання не виключають індивідуальну роботу слухачів. Традиційна педагогічна підготовка включає цілеспрямоване формування навичок роботи з індивідуальними засобами навчання. Це завдання викладач вирішує, знаходячись між слухачами і «інформацією», регулюючи при цьому інформаційні бар'єри, які виникають. Одночасно в курсовій підготовці важливою є роль викладача, який координує доступність інформаційних каналів для слухачів, що в подальшому виходитимуть на рівень інтерактиву.

Проведення ділових ігор, тренінгів під час курсової підготовки педагогічних працівників дещо змінює роль і функції викладача. Поєднання координуючої позиції викладача і самостійності слухача дає можливість кожному вирішувати свої завдання як на локальному, так і на метарівні, що в кінцевому результаті веде до удосконалення педагогічного інструментарію учителя-практика. Тому традиційні види підвищення кваліфікації педагогічних працівників потрібно доповнювати інтерактивними технологіями навчання.

Таким чином, використання інтерактивних технологій у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів дає можливість вирішити наступні завдання:

- активізувати навчальну діяльність слухачів;
- використовувати знання і практичний досвід учителів;
- оцінювати рівень засвоєння навчального матеріалу;
- пришвидшувати процес вивільнення від стереотипів професійної поведінки і авторитарного управління;
- виробляти ділові навички: самостійність в прийнятті рішень і визначенні мети, вміння відстоювати свою точку зору, орієнтацію на успішність і співпрацю за рахунок розширення комунікаційного простору.

У цілому, інтерактивні технології навчання в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів можна розцінити як один із найбільш гнучких засобів удосконалення професійних знань, майстерності вчителя, здатності оцінювати і використовувати сучасні методики викладання.

Література

1. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / Упорядник Л. Галіцина. - К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. - 128 с.
2. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод, посіб. / Авт.-уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. - К.: А.П.Н., 2002. - 136 с.
3. Кларин М.В. Інтерактивное обучение - инструмент освоения нового опыта // Педагогика. - 2000. - № 7. - С. 12-20.
4. Самохина А. Активные методы обучения // Экономика в школе. - 2002. - № 3. - С. 29-36.
5. Чечель И. Д. Стоит ли изменяться системе дополнительного педобразования на старте третьего тысячелетия? // Методист. - 2004. - № 4. - С. 68.